

Ieva Simonaitytė – kultūrų dialogo tarpininkė

Viktorija Šeina: Lietuvos Respublikos Seimas, „įvertindamas tai, kad Ieva Simonaitytė yra paskutinė Mažosios Lietuvos metraštininkė, unikali, talentinga rašytoja, savo kūrinuose vaizdavusi išskirtinius lietuvininkų likimus ir garsinusi Klaipėdos krašto etnografinį savitumą“¹, 2017-uosius paskelbė Ievos Simonaitytės metais. Minėdamas 120-ąją rašytojos gimimo sukaktį Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas iniciavo diskusiją, kurioje norėtume aptarti dabartinę Simonaitytės biografijos ir kūrybos tyrimų situaciją, vietą mokykliniame kanone, rašytojos aktualizavimo galimybes.

Pastaraisiais metais naujų mokslinių Simonaitytės tyrimų veik nematome, apie rašytoją mažai girdėti viešumoje. Susidaro įspūdis, kad Simonaitytės kūryba atsidūrė mūsų literatūrinio kanono ir apskritai lietuvių kultūros nuošalėje. Ar taip nutiko todėl, kad viskas jau yra ištyrinėta (išleisti 9 jos akademinių raštų tomai, rašytojai skirta Vytauto Kubiliaus monografija, net kelios atsiminimų apie Simonaitytę knygos)? O gal ji nebeaktuali šiandienos skaitytojui ir tyrėjui? Man atrodytų, kad prasminga ieškoti naujų Simonaitytės biografijos ir kūrybos tyrimų aspektų, kurie leistų prasibrauti pro sustabarėjusį „Mažosios Lietuvos metraštininkės“ epiteta, greta mokykloje privalomo *Aukštųjų Šimonių likimo* aktuolizuotų kitus – ypač autobiografinius – jos tekstus. Daugiau nei prieš dešimtmetį rašytame Rimos Pociūtės straipsnyje teigiama, kad „Ieva Simonaitytė tol išliks esmingiau nepažinta, kol į kultūros atmintį nebus integruota jos autobiografinė trilogija [...]. Ir kol nebus prabilta apie tragiškiausio likimo Lietuvos pakraštį – Klaipėdos kraštą – ne kaip apie prarastos etninės kultūros nuostolį, bet kaip apie sunaikintą ypatingą Europos zoną, suvokiant, kad didžiosios Lietuvos vaidmuo integruojant kraštą į bendrą nacijos projektą buvo prieštaringas“². Pasak Pociūtės, naujam žvilgsniui į Simonaitytę pribręsimė tik įveikę stereotipinį požiūrį į

1 LR Seimo nutarimas dėl 2017 metų paskelbimo Ievos Simonaitytės metais. Prieiga internetu <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/82036720a5ba11e69ad4c8713b612d0f>. Žiūrėta 2017 02 09.

2 Rima Pociūtė, „Autobiografija: lietuvis Ievos savianalizė“, in: Rima Pociūtė, *Modernizmas lietaus šaly*, Vilnius: Homo liber, 2006, p. 152.

Klaipėdos kraštą kaip grynai lietuvišką regioną, kuriame vokiečių kultūra tėra paviršinys, nieko nelemiantis kultūrinis antsluoksnis. Klaipėdos istorikų tyrimų dėka jau esame įsisąmoninę, kad lietuvininkai nuo Didžiosios Lietuvos gyven-tojų skyrėsi ne tik tarpe, istorine praeitimi, bet ir konfesiškai. Būtent konfesinis skirtumas Simonaitytės autobiografijoje skleidžiasi stipriausiai, kai pasakodama apie Ėvės vaikystę rašytoja užsimena apie negatyvų savo krašto žmonių požiūrį į katalikus žemaičius.

Kitas aspektas, kurį savo tyrime analizuoja Rima Pociūtė, taip pat ir Aistė Birgerė, – moters savianalizė. Ir ne šiaip moters, bet luošos, be tėvo užaugusios moters savirefleksija autobiografinėje trilogijoje. Galėtume klausti, ar iš tiesų pagrindinis Simonaitytės tekstas yra *Aukštųjų Šimonių likimas*? Gal reikėtų at-sigręžti, aktualizuoti ir kitus jos tekstus? Apie tai šioje diskusijoje ir raginu pa-svarstyti.

Romana Dambrauskaitė-Brogienė: Vytautas Kubilius savo sumanymą rašyti apie Simonaitytę motyvavo tuo, kad norėtų atskleisti, kaip kraštas gali šimtmečių šimtmečiais išlaikyti savo gyvenseną, mąstyseną, papročius ir kalbą, kaip jis gali būt engiamas ir kartu – priešintis. Simonaitytė tiko šitai temai kaip konkreti literatūrinė medžiaga. Kadangi buvau apie ją rašiusi, Kubilius kreipėsi į mane. Žinoma, susitarėme labai gražiuoju, kad jokių leidimų manęs nereikia klausti. Vėliau jis vis dvejojo, ar skaitytojai supras knygos apie Simonaitytę potekstę, jog tai ne tiek kalbėjimas apie rašytoją, kiek apie tai, kad svetimųjų engimas, noras palenkti į save sutinka tam tikrą pasipriešinimą ir kai ką laimi, o kai ką galbūt ir pralaimi.

Nuo tų laikų, kai maždaug prieš penkiasdešimt metų apie ją rašiau, esu la-bai nutolusi. Nors nemanau, kad reikėtų to, kas parašyta, atsisakyti ar kaip nors taisyti. Visi žinome, kaip tada buvo rašoma ir kaip daroma. O bendravusi tuo metu esu su ja nemažai – teko būti Vanaguose, Klaipėdoje, Priekulėje, namuose Vilniuje ir Kaune. Dabar prisimenu jos betarpišką buvimą lietuvininke. Kaip žinome, per savo ilgą kūrybinį gyvenimą ji visko prirašė, apie skirtingų kūrinių vertę spręsti nesiimu. Tačiau kas verčiausia, man regis, gali būti suformuluota labai paprastai: ji paliudijo lietuvininkų buvimą tame krašte. Užfiksavo visiškai autentišką krašto žmonių kalbą.

Kadangi teko bendrauti ne vien su ja, bet ir pabuvoti tarp vaizduojamų žmonių, skaitydama Simonaitytės knygas girdžiu tas intonacijas. Girdžiu sakinio

struktūrą, kuri kartais gravituoja truputį į vokišką, kartais lieka ant ribos. Mančiau, kad visi idėjiniai pašmaikštavimai ir anų „raudonų“ laikų pataikavimai yra tik viena jos palikimo dalis. O kita yra nenykstanti, kadangi niekas iš dabartinių ar ankstesnių mūsų rašytojų nėra tokiu mastu paliudiję lietuvininkų buvimo, papročių, kalbėsenos, intonacijų mūsų kultūros istorijoje.

Juozas Baltušis kartais yra labai vertinamas kaip nepalyginamas kupiškėnų krašto stilistas, kalbos mokovas. Kadangi pati užaugau Kupiškyje, kur gyvenome pas tokią moterytę davatkytę, nekalbėjusią niekaip kitaip kaip tik kupiškėniškai, ją jaunystės metais neblogai išmokau ir galiu palyginti Baltušio kalbėjimą su tikrų kupiškėnų tarpe. Taip, ten yra daug aukštaitiškumo, bet vis dėlto tai stilizacija. Simonaitytė yra autentiška, ir jai niekaip nebūtų galima priskirti stilizavimo. Ir jos kalboje, ir jos giminaičių kalboje girdi tas pačias intonacijas, kurios užfiksuotos knygoje. Rašytojui nebūtina išlikti kultūroje daugeliu aspektų, bet jeigu jis vienu svarbiu aspektu toje kultūroje išlieka, man atrodo, šito visai pakanka. Simonaitytė tam tikros vietos mūsų kultūroje nusipelnė paliudydama vaizduoto meto mažlietuvių, klaipėdiškių gyvenimą.

Gražina Kadžytė: Prieš penkiolika metų Klaipėdos lietuvininkų bendrija ir Klaipėdos etnokultūros centras dar palaikė tradiciją Klaipėdoje rengti Mažosios Lietuvos kultūros konferencijas. Vienoje jų esu skaičiusi pranešimą apie etnokultūrinį Mažosios Lietuvos pažinimą per Ievos Simonaitytės raštus. Ir dabar esu įsitikinusi, kad, norint pažinti mums gerokai svetimas Mažosios Lietuvos patirtis, pirmiausia reikia skaityti Ievą Simonaitytę, ypač autobiografinės trilogijos *O buvo taip...* pirmąją dalį. Ten yra neišsemiami pažinimo lobiai. Pradėjusi dirbti institute pamėginau užrašyti Mažosios Lietuvos patarles, priežodžius ir frazeologizmus – kas trečiame šios knygos puslapyje yra ką nurašyti ir dėti į kartoteką. Vis dėlto pastaruoju metu Mažoji Lietuva ir Simonaitytė, kurių tikrai neįmanoma vienos nuo kitos atskirti, likę mūsų pažinimo nuošalyje. Tai matyti ir iš praėjusių metų, kuriuos buvome paskelbę Regionų metais. Jiems besibaigiant ir pasibaigus moksleivių bei studentų klausdavau, kiek Lietuvoje yra regionų. Dažniausiai atsakydavo – keturi. Per tiek laiko Mažoji Lietuva, Klaipėda tebeliko neįsisąmonintos. Veikiausiai dėl to, kad mes nerandame, kaip prieiti prie Mažosios Lietuvos, yra išlikusių nesusikalbėjimo pavyzdžių, panašių į tuos, kurie aprašyti ir Simonaitytės.

Teko stebėti situaciją, primenančią pranešime minėtą Simonaitytės pasipiktinimą, kam per jos, lietuvininkės, jubiliejų buvo dainuojamas kitokios lietuvių

liaudies dainos („visokie dobilia“). Vienos iš anų Mažosios Lietuvos konferencijų baigiamajame vakarėlyje du etnomuzikologai – dzūkas prof. Rimantas Sliužinskas ir dr. Daiva Šeškauskaitė iš Vidurio Lietuvos – atsistojo ir sutraukė, mūsų supratimu, gerą dainą. Ten buvęs pulkelis lietuvininkų pasijuto labai nejaukiai – jiems tai skambėję kaip „jaučių bliovimas“. Pačioje konferencijos pabaigoje, kai sustojus ratu giedama „Taigi duok savo ranką ir vesk mane“, mes patys galėjome išgirsti ir pajusti labai akivaizdų mūsų liaudiškosios melodikos skirtumą nuo europietiškos giesmių kultūros, prie kurios įpratę lietuvininkai.

O juk augta visai greta. Nemažai palyginimų, analogijų galėtume rasti tautosakoje, mitologijoje. Santykis būtų panašus kaip su latvių paveldu – ko nerandame skaitydami savo tekstus, galime rasti latviškuose. Lygiai taip ko nors neradami Didžiojoje Lietuvoje, arba, anot lietuvininkų, „maskolijos Lietuvoje“, turėtume atidžiau pasižvalgyti po Mažosios arba Prūsų Lietuvos palikimus. Tarkim, advento vainikai, apie kuriuos Klaipėdos kraštą prijungus prie Lietuvos daug rašė Pulgis Andriušis ir kiti ano meto laikraštininkai – jų atitikmenis atrandame Švenčionių krašto jau primirštame apeiginiame pavelde. Lyginti galima įvairiais etnokultūriniais aspektais, o kad mokyklų programose turėtų būti daugiau Simonaitytės, esu įsitikinusi.

Daiva Stukienė: Pagal naująją mokyklos programą devintokams reikia skaityti *Aukštųjų Šimonių likimą*. Iki tol Simonaitytės kūrinių programoje nebuvo gerą dešimtmetį. *Vilius Karalius* buvo likęs literatūros kontekstui pažinti, nors ką apie kontekstą kalbėti, kiekvienas mokytojas renkasi pats. 1999–ųjų m. laida turbūt buvo paskutiniai, kurie dvyliktoje klasėje buvo skaitę *Vilių Karalių*, o devintoje klasėje – *Aukštųjų Šimonių likimą*. Taigi dabar jau beveik dvidešimt metų, kai Simonaitytė apskritai nebuvo dėstoma, ir po ilgos pertraukos grįžta vienas prielomas kūrinys.

R. D.-B.: Ji yra parašiusi ir silpnų kūrinių, tai – romanai *Pavasarių audroj*, *Be tėvo*, apsakymai. Iš jų ne vien mokykloje, bet ir apskritai skaitytojui nelabai yra ką skaityti. Tačiau bent *Aukštųjų Šimonių likimas* turėtų likti. Tai knyga, kurią galima perskaityti vien sekant siužetą, o galima skaityti ir kaip knygą apie Mažosios Lietuvos likimą. Viskas priklauso nuo mokytojo interpretacijos, nuo mokėjimo matyti ne vien tekstą, bet ir potekstę. Apie Aukštųjų kaimą Simonaitytė yra minėjusi, kad iš tiesų tai – Vanagai. Bet, sako, taip negražiai skamba... Kaip

čia Šimoniai gali būti iš Vanagų. Tad sugalvojo pavadinti Aukštujais. Sąsajų galima atrasti ir tarp pavardžių: Simon- ir Šimon-. O dėl *Viliaus Karaliaus* vertinimų būtų galima ginčytis – kai kurie puslapiai labai aukšto lygio, yra ir visiškai netikusių.

Žydronė Kolevinskienė: Iš tiesų sunku pasakyti, ar *Aukštųjų Šimonių likimas* yra tinkamiausias kūrinys skaityti devintoje klasėje. Tekstas prieinamas, neseniai šią knygą perleido kelios leidyklos. Tačiau galima svarstyti, ar penkiolikos metų paaugliams nebūtų patrauklesnis *Vilius Karalius*. Nors jame ir yra silpnų puslapių, tačiau, pusiau rimtai kalbant, ir meilės istorija, ir kontrabanda galbūt juos domintų labiau. O prie Simonaitytės grįžti po dvidešimties metų pertrūkio yra labai gerai. Edukologijos universitete anksčiau Simonaitytė skaityta kaip lietuvių literatūros klasikė. Dabar apie ją tik užsimenama kalbant apie XX a. literatūrą: jos kūryba pristatoma kaip vienas iš tarpukario literatūros kontekstų. Kalbant apie sovietmetį prie šios rašytojos nebegrįžtama. Tačiau Simonaitytės metai galėtų būti toji paskata atsigręžti į stipriuosius tekstus ir perskaityti juos visiškai kitaip. Kalbant apie moterų literatūros tradiciją, nematyti Simonaitytės būtų sunku. Aš pati prisiliečiau prie Simonaitytės pirmiausia per moterų literatūrą. Taigi iš tiesų atrodo verta peržiūrėti, kaip autobiografiniuose tekstuose ji kuria ir pratęsia savo mitą.

Donata Mitaitė: Simonaitytė galėtų padėti mums išsivaduoti iš stereotipų apie moteris garsių vyrų šešėlyje.

Solveiga Daugirdaitė: Kad ir kiek skaičiau, daugelis dalykų, susijusių su Mažosios Lietuvos specifika, lieka neaiškūs. Pavyzdžiui, kalbame apie liuteronišką moralę, draudusią dainuoti liaudies dainas kaip pagoniškas. Kita vertus, ir Simonaitytės mama, ir dvi jos seserys turėjo nesantuokinius vaikus. O tėvas, kuris, kaip sutepęs šeimos garbę, neteko tėvų ūkio paveldėjimo teisės, taip pat vedė moterį, turėjusią nesantuokinį vaiką. Kur paskenduolės? Kaip tokie apylaisviai papročiai dera su puritoniška morale? Man atrodo, suprasti šiam kraštui Simonaitytės nepakanka. Apskritai rizikinga grožinę literatūrą laikyti „metraščiu“, ji gali būti toli nuo istorinės tiesos. Būtinai kiti, papildomi kontekstai.

Austė Nakienė: Turbūt reikėtų į visa tai žvelgti kuo paprasčiau, žmogiškai. Ne-turėtume manyti, kad liuteronai ar reformatai tebeskaito gotiškai arba kad jie

yra išskirtiniai puritonai. Taip pat ir kalbant apie tikybą: nėra jokio reikalo rašyti „pastorius“, nes jie niekada šio žodžio nevartojo, visada buvo „kunigas“, „kunigėlis“, „kunigutis“. Šioje srityje kai kas buvo dar lietuviškiau nei katalikai įpratę, pavyzdžiui, mūsų „altorius“ vadintas „Dievo stalu“. Nėra taip, kad tame krašte viskas beveik vokiška ar labai griežta. Be to, jei anksčiau vokiškumas, vokiškoni kultūros pusė buvo neigiama, o dabar jos vaidmuo pradedamas suprasti, tai nereiškia, kad lietuviškumas bus užgožtas. Nereikėtų manyti, kad lietuvininkai visai nenorėjo į tą „maskoliją“ ir kad jie nė lietuviai nebuvo, o Klaipėdos kraštas užimtas tik iš Didžiosios Lietuvos traukiniu atvykusių savanorių pastangomis. Pavyzdžiui, Martynas Jankus tiek dirbo ir troško būti lietuviu, taip pat ir mokytojas Martynas Lacytis, kuris buvo sukilimo komitete. Yra išlikę jo dainų įrašai. Šiuo metu iš dainų archyvinių įrašų sudarinėjamas rinkinys *Klaipėdos krašto dainos*. Norėčiau jo struktūroje pabrėžti ne smulkumą, lokalinį identitetą, todėl pradėsiu ne nuo žvejų dainų, o nuo karinių-istorinių. Jos labai gražios ir yra nemažai išlikusių, buvo ryžtingai dainuotos: „Nors visa Prūsų žemė grius, visi karaliai krauju plūs, o mes stovėsime, mes nedrebėsime, mes visus nugalėsime!“ Jeigu jie nebūtų tokie buvę, gal Klaipėdos kraštas ir nebūtų buvęs prijungtas – kažkoks noras vis dėlto buvo. Taigi jei į kultūrą žvelgtume paprasčiau ir protestantišką dalį savo kultūroje atrastume, tai neatrodytų taip keista. Joje netrūko tokių pačių dalykų, kurių esama ir kitur.

Silva Pocyte: Kita vertus, nors folklore akivaizdžių skirtumų ne tiek ir daug, jų karo dainose juk kalbama apie pasirengimą kovoti už ciesorių. Jos skirtos vokiškosios valstybės ir ciesoriaus galybei. Dėmesys tiems patiems galios simboliams matyti ir paskaičius lietuvišką periodiką: visi laikraščiai, ir pasaulietiniai, ir religiniai, minėdavo bendras simbolines datas – Vilhelmo II-ojo ar kito karaliaus arba kaizerio gimtadienius. Be to, lietuvininkas nuo Didžiosios Lietuvos lietuviu tikrai skyrėsi ir kultūrine, ir religine tradicija. Šie XIX ir XX a. sandūros ar tarpukario metų nesutarimai mums, šiandieniniams žmonėms, galbūt atrodo ne tokie svarbūs, bet tuo metu religinis kriterijus buvo vienas svarbiausių. Gal toji prūsiškos ar vokiškos valstybės protestantiška tradicija, kurioje lietuvininkas gyveno, mums nepatinka, tačiau ji formavo ir protestantišką darbo etiką, ir kitus dalykus. Žinoma, kalbant apie moralės nuostatų ir gyvenimo praktikos ryšį, tai paskenduolių visur netrūko. Tačiau vyravo įdiegtas supratimas apie konfesinį skirtumą, kad vieni yra vienokios, o kiti – kitokios tradicijos. Tai liko aktualu ir

kalbant apie Klaipėdos krašto integraciją tarpukariu. Istorikai dažnai grįžta prie šio klausimo: kodėl Lietuvai nepasisekė?

Pirmiausia Klaipėdos krašto likimą nulėmė didžioji politika, diplomatinė ir geopolitinė situacija. Be to, pasipriešinti Vokietijos paskelbtam ultimatumui neatsirado valios ir iš Europos valstybių, Klaipėdos krašto signatarių. Kita vertus, archyviniai dokumentai apie lietuvių ir lietuvininkų bendravimą taip pat padeda plačiau suprasti tai, kas ne visada matyti spaudoje, ypač *Lietuvos keleivyje*, reprezentuojančiame Lietuvos Respublikos poziciją. Nors tarpukariu Klaipėdos krašte akcentuojamas lietuvininkų ir vokiečių konfliktas, gali būti, kad kur kas skaudesni yra lietuvių tarpusavio santykiai. Vienas tokių dokumentų – lietuvių organizacijų komiteto (LOK'o) posėdžio protokolas. Šis komitetas Klaipėdos krašte jungė tiek lietuvininkiškos kilties (pavyzdžiui, „Sandora“), tiek Didžiosios Lietuvos kilties (Lietuvos Šaulių sąjungos XX rinktinė) draugijas. 1938 m. pab.–1939 m. pr. susirinkimuose atstovai svarsto, kaip pasipriešinti vokiškumui. Tuo metu jau atšaukta karo padėtis, išrinkti aiškios nacistinės pakraipos seimelių deputatai, aiškėja, kad Klaipėdos krašto istorija eina į pabaigą. Posėdyje kalba ir Didžiosios Lietuvos, ir Klaipėdos krašto žmonės – Jonas Užpurvis, Jokūbas Stiklorius. Kalba tie, kurie buvo čia atkelti ir dalyvavo darbininkų, uostų veikloje. Koks skaudus atsiskleidžia jų bendravimo patyrimas! Vietiniai krašto gyventojai sako: juk Kauno vyriausybė čia siuntė berniokus, kurie nesuprato krašto istorijos ir specifikos. Daugiau apie tai galima paskaityti Martyno Anyso prisiminimuose *Kova dėl Klaipėdos*, kurie 1977 m. išleisti Amerikoje. Jo dukra Gražina Marija Slavėnienė yra sakiusi, jog pasirodžius šiai knygai sulaukta nemažai pikėtų atsiliepimų dėl to, kaip nušviesti Klaipėdos krašto ir Kauno vyriausybės santykiai. Didžioji Lietuva nesistengė suprasti, kad šis kraštas skiriasi ir mentalitetu, ir ekonomine istorija. Apie pačius lietuvininkus manyta, kad jie nėra visiškai tikri lietuviai, nes paveikti vokiškosios tradicijos. Aišku, vokiečiai juos laikė išdavikais, kadangi jie susijungė su Lietuva. Anysas kalba apie lietuvininkų, kaip apie niekur nepritampančių, padėtį tarp šių dviejų stovyklų. Ką jie turėjo daryti? Pasirinko kelią, kuris jiems buvo artimesnis – toje politinėje kovoje ėmė gravituoti į vokiškumą.

Be abejo, ši Klaipėdos krašto istorijos laikotarpį suvokti sudėtinga. Ir Simonaitę mes galbūt ne visada suvokiame, nes ją traktuojame vien tik kaip lietuvišką, norėdami Klaipėdos krašto istoriją matyti vien kaip lietuvišką. Reikėtų mėginti išlaikyti pusiausvyrą. Dabar bandymai kalbėti apie daugiakultūros įtakas

ne visada sėkmingi, nes sunkiai sekasi ši kultūrinį išskirtinumą ir istorinę patirtį suprasti. Ieva Simonaitytė šiuo atveju gali būti dialogo tarpininkė. Ji yra tapusi Didžiosios Lietuvos rašytoja ir savajame krašte nebuvo palaikoma, nes nuėjo su didlietuviais: lietuviškojo charakterio iškelimas ir priešiškus vokiškumui tarp vietinių nebuvo traktuojamas kaip savas, lietuvininkiškas. Be to, nebuvo palankiai vertinama ir aplinkybė, kad ji yra moteris, pasiekusi pripažinimą krašte, kuriame niekada nėra buvę garsių rašytojų moterų. Taigi Simonaitytės supratimas galėtų atsirasti per supratimą įtampų, kurios egzistavo tarp šių dviejų erdvių. Gal palaipsniui ir Mažąją Lietuvą įsisąmoninsime kaip atskirą Lietuvos regioną, net jei to nepavyko padaryti regionų metais. Kita vertus, pastebėjome, jog Simonaitytės kūryboje vartojamos sąvokos *Mažoji Lietuva*, Klaipėdos kraštas, tuo tarpu šiuolaikinėje historiografijoje šalia Mažosios Lietuvos jau įsitvirtina *Prūsijos Lietuvos* terminas. Pastarojo pavadinimo įvedimas į mokslinę apyvartą akivaizdžiai liudija, jog keičiasi ir mūsų požiūris bei suvokimas šio regiono. Mažoji ir Didžioji Lietuvos atliepė XIX–XX a. sandūrų tautinio atgimimo intencijas, nes asocijavosi su „išgrynintu“ lietuviškumu, tad savaimė suprantama, kad *Prūsijos Lietuva* buvo suvokiamas kaip ne lietuviškas, o vokiškas pavadinimas, kuris ir tarpukario, ir sovietmečio viešajame diskurse bei Simonaitytės kūryboje buvo nepageidaujamas. Tačiau būtent *Prūsijos Lietuva* atliepia šio regiono savitumą, kuriame ir gyveno Simonaitytės lietuvininkas. Būtent šis pavadinimas buvo įprastas lietuvininkų viešojoje erdvėje. Suvokdami Prūsijos Lietuvos, Klaipėdos krašto kitokią istoriją, mes galėsime geriau perprasti ir Simonaitytės kūrybą bei jos aprašytus veikėjus.

S. D.: Abejoju, ar skelbiant Simonaitytės metus buvo visiškai suvokti jos, kaip tarybinės rašytojos, vertinimo sunkumai. Tebėra sudėtinga kalbėti, kad ji pusę gyvenimo praleido būdama tarybinė rašytoja. Nors ir nevažiavo į Maskvą 1940 m. kaip Salomėja Nėris, tačiau stengėsi žūtbut integruotis į tarybinių rašytojų gretą. Jos *Pikčiurnienė* perėjo keturis redaktorius, kol redaktoriumi buvo paskirtas Ickas Gurvičius. Kaip ir Antanui Vienuoliui, Gurvičius Simonaitytei parengė planą, kurioje linijoje reikia pabrėžti revoliucines tradicijas, o ji sąžiningai tai įkūnijo. Dargi laiškuose skundė Gurvičių aukštiesiems pareigūnams – Rašytojų sąjungos pirmininkui Jonui Šimkui ir Antanui Sniečkui, kad Gurvičius nerandęs jai laiko, per lėtai redaguojas. Gal čia ji kiek ir stengėsi suversti atsakomybę redaktoriui, bet justai ir pastangos išsiklijuoti į tarybinę literatūrą. Romana Brogienė minėjo

šią problemą. Kaip atsijoti – gražią kalbą išpešti ir užfiksuoti kaip vertingą, o pritemptą socialinę problematiką – kaip nevertingą? Tai išlieka aktualu kalbant ir apie geriausius jos kūrinius. Mokslininkams, tyrinėjantiems pokario literatūrą, suprantama, kad rašytojų padėtis buvo labai sudėtinga: veikė ir baimė, ir būtinybė spausdintis (tai ir pragyvenimo lėšų klausimas), ir nuolatinis raginimas iš tribūnų rašyti (nerašai, vadinasi, nepritari tarybų valdžiai), ir žmogiškos ambicijos. Čia susiduriame ne tiek su kolaborantais, išdavikais, kiek su žmonėmis, kurie, būdami rašytojai, pasirinkimo beveik neturėjo. O Simonaitytė ir tuo metu turėjo originalių idėjų, pavyzdžiui, analizuoti motinos ir dukros santykius. Laiškuose ji mini rašomą apysaką ar romaną pavadinimu *Motina ir duktė*. Konfliktas, žinoma, būtų buvęs stalininės literatūros: iš nacių kalėjimo grįžta motina, randa dukterį visiškai „sufanatizuotą“, atkritusią nuo tikėjimo tarybų valdžia.

R. D.-B.: Galbūt visa tai padėtų išpaukinti ir pačios Simonaitytės charakteris. Ji nuo mažumės turėjo jausti, kad yra visiškai kitoks vaikas: auganti be tėvo, aplinkos smerkiama, sunkiai randanti kelią į viešumą. O užaugus ir siuvėjaujant jai teko apkeliauti daug kaimų, kur patyrė nemaža pažeminimų. Atėjus sovietams turbūt pajuto, kad gali pasinaudoti savo nelemta vaikyste ir jaunyste ir puikiai išmoko tai daryti. Be to, turėjo fantastiškų ambicijų. Jai buvo labai svarbu parodyti: va jums paprasta kaimo kriaučka, o kur sėdi. Todėl jeigu ne šalia Justo Paleckio – blogai. Jei prie Motiejaus Šumausko – dar pusė bėdos. Bet kai Sniečkus šalia, tai... Taigi ir su tarybiškumu panašiai. Ką Gurvičius prirašė arba siūlė, ji priėmė, norėdama savo parodyti. Ir labai didžiudavosi turimomis privilegijomis. Pavyzdžiui, manęs paprašydavo: „žinai, nueik, gastronome pas administratorių yra man paliktas paketas.“ Tais laikais kokių bananų ar apelsinų nematydavome, o ten visada viskas būdavo. Čia ne tiek pritarimas tarybinei ideologijai, kiek savo natūros parodymas, pasakymas „aš galiu“. Albertas Laurinčiukas yra pasakojęs, kaip Priekulėje per žirgų lenktynes jiedu sėdi, o pakeliui į savo vilą važiuoja Aleksejus Kosyginas. Aišku, sustoja. Atsisėda su Sniečkumi prie stalo, priešais kriaušės ir kitokie vaisiai. O Simonaitytė Laurinčiukui: „paimk nuo stalo va šitą kriaušę, va šitą.“ Nejau miršta iš bado ar ką – ne... Laurinčiukas jai atsako, kad čia prie mūsų irgi kažko yra. „Ne, aš noriu tos!“ Na ir einu, sako, paėmęs tą kriaušę jai atnešu. Tai kas čia yra? Čia gyva jos natūra.

D. M.: Galime prisiminti, ir kokia yra senoji Karalienė romane *Vilius Karalius*. Vis dėlto tokių moterų paveikslų mūsų literatūroje ne tiek daug. O apie ideologinę konjunktūrą ir individualias laikysenas Vytautas Kubilius kažkada yra davęs gerą paaiškinimą, kai bandžiau jaunystėje naiviai išsiaiškinti, kodėl Vincas Mykolaitis-Putinas pasirašė Borisą Pasternaką smerkiantį laišką. Kubilius atsakė, kad šitai jam iš tiesų nesuprantama, nes Putinas labai gerai žinojo tikrąją, ne sovietinę, Pasternako poezijos vertę. Ir pridūrė, kad jam suprantama, kaip Simonaitytė galėjo pasirašyti laišką, smerkiantį Aleksandrą Solženicyną. Ją domino tik jos kraštas, o Solženicynas jai buvo visai nesvarbu. Tad jeigu kažkas pakiša, ji ir pasirašo, neketindama ginčytis dėl Solženicyno.

R. D.-B.: Kai lietuviškai išėjo Solženicyno *Viena Ivano Denisovičiaus diena*, paėmiau tą knygą iš bibliotekos ir atnešiau Ėvei. Žiūrėkit, sakau, kaip rusai patys rusus smaugia. Ji kiek pavartė, paskaitė ir sako: „nėra ką skaityti, čia gi pasaka.“ Jos galva, tai buvo pasaka. Pagrindinė jos lektūra buvo vokiška. Labai vertino Heinrichą Heinę ir kitus. O čia kad skaitytų verstą ir dar iš rusų kalbos... Rusiškai visai nemokėjo, vieną kitą žodį pasakydavo.

V. Š.: Dėkoju susirinkusiems. Paneigėte mūsų būgštavimą, kad Simonaitytė neaktuali. Ačiū visiems.